

ALLAHIN BİZE EMANETİ YETİMLER¹

Dinimiz yetimlerin korunup gözetilmesine büyük önem vermiştir. Onların korunup gözetilmesinden ise birinci derecede velilerini sorumlu tutmuştur. Şöyle ki, babasını kaybeden her çocuğun gerek şahsı gerekse malları için bir koruyucuya, eğitici ve temsilciye ihtiyacı vardır. İşte bu koruyucu ve temsilciye veli adı verilir. Velinin görevi ise yetimi koruyup gözetmek, onun şahsî ve malî menfaatini kollamaktır.

Kendisi de yetim olarak büyüyen sevgili Peygamberimiz, içinde yetiştiği toplumda yetimlere yapılan kötü muamelelere tanıklık etmiş biri olarak onların haklarının korunması hususunda son derece titiz davranırdı. Belki de toplum kesimleri içerisinde üzerlerine en çok eğildiği kesim dul ve yetimlerdi. Sehl b. Sa`d'ın rivayetine göre Peygamberimiz bir hadis-i şeriflerinde.

“Ben ve yetimi himaye eden kimse cennette şöylece beraber bulunacağız” buyurmuş ve işaret parmağıyla orta parmağını aralarını biraz aralayarak göstermiştir². Diğer bir hadis-i şeriflerinde ise:

خَيْرُ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ إِلَيْهِ. وَشَرُّ بَيْتٍ فِي الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ إِلَيْهِ.

“Müslümanların evleri arasında en iyisi içinde kendisine iyi davranılan yetim bulunan evdir. En kötüsü de, içinde, yetim bulunup da kendisine kötü davranılan evdir.”³ buyurarak yetimlerin sıcak bir yuvada korunup gözetilmesini teşvik etmiştir.

Görüldüğü üzere burada önemli olan sadece onları barındırmak yani iâşe ve ibatelerinin sağlanması değil; barınma ile beraber onlara iyi davranılmasıdır. Bunun içindir ki, barındığı evde yetime iyi davranılmaz, maddî ve manevî bakımdan eziyete maruz bırakılırsa, bu tür bir barınma, İslam'ın istediği gerçek bir barındırma değildir.

Ayet-i kerimelerde yetimlerin hukukunu gözetmeyen kimseler uyarılmıştır. Şöyle ki, yetimlerin malını yemeye, gasp etmeye, onu kendine ait kötü malla değiştirmeye kalkışan velinin görev ve yetkisini kötüye kullanmış olacağı, dolayısıyla emanete hıyanet etmiş sayılacağı ifade edilmiştir. Hadis-i şeriflerde ifade edilen yedi büyük günah arasında yetim malı yemek de geçmektedir. Efendimiz (s.a.s):

اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُؤْبَقَاتِ. “قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: “الشَّرْكَ بِاللَّهِ، وَالسِّحْرُ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ

الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ.”

¹Bu konu, Dr. Ercan ESER, Dr. Mehmet CANBULAT'ın “Kur'an'dan Öğütler” adlı kitaptaki yazılarından derlenerek hazırlanmıştır.

² Buhârî, “Talâk”, 25

³ İbn Mâce, “Edeb”, 6.

“Yedi helâk ediciden kaçın!” buyurmuş, Orada bulunan sahâbîlerin, “Ey Allah’ın Resûlü! Bunlar nelerdir?” diye sormaları üzerine “Allah’a ortak koşmak, sihir (büyü) yapmak, Allah’ın haram kıldığı bir nefsi haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak, evli, namuslu ve hiçbir şeyden haberi olmayan kadınlara zina isnat etmektir.” buyurmuştur.⁴

İslam’dan önce insanlar yetimlerin mallarını yerlerdi. Bazen de mallarından yararlanabilmek için yetimlerle evlenirler veya kendi çocuklarını onlarla evlendirirlerdi.

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا

“Yetimlerin mallarını haksız yere yiyenler, ancak ve ancak karınlarını doldurmasıya ateş yemiş olurlar ve zaten onlar çulgın bir ateşe (cehenneme) gireceklerdir.”⁵

وَلَا تَقْرُبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا

“Rüştüne erişinceye kadar, yetimin malına ancak en güzel şekilde yaklaşın, verdiğiniz sözü de yerine getirin. Çünkü söz (veren sözünden) sorumludur.”⁶ mealindeki ayetlerin nazil olması üzerine Müslümanlar yetimlerin mallarından el çektiler. Öyle ki, onların mallarını yemek bir tarafa, yetimlerin mallarının kendi mallarına karışmamasına dikkat etmeye başladılar. Evlerinde yetim bulunanlar onun yiyecek ve içeceklerini ayırarak onlara ayrı bir ev tahsis ettiler. Bu durum, mallarını çalıştırmaktan aciz olan yetimlerin de aleyhine olduğu gibi yetim himaye eden kimselere de güç geliyordu. Ashaptan bir kişi Peygamberimize yetimleri oturtacak ayrı bir eve, yiyecek ve içecek verecek ayrı bir imkâna sahip olmadıklarını söyledi. İşte bu yanlış anlamayı bertaraf edip meseleyi açıklığa kavuşturmak üzere Müslümanları rahatlatan şu ayetler nazil olur.

فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ وَلَوْ شَاءَ

اللَّهُ لَأَعْنَتَكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

“Dünya ve ahiret hakkında düşünesiniz, diye böyle yapıyor. Bir de sana yetimleri soruyorlar. De ki: “Onların durumlarını düzeltmek hayırlıdır. Eğer onlara karışıp (birlikte yaşar)sanız (sakıncası yok). (Onlar da) sizin kardeşlerinizdir. Allah, bozguncuyu yapıcı olandan ayırır. Allah, dileyseydi sizi zora sokardı. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir..”⁷

⁴ Buhârî, “Vasâyâ”, 23; Müslim, “Îmân”, 145.

⁵ Nisâ, 4/10.,

⁶ İsrâ, 17/34.

⁷ Bakara, 2/220

Bu âyete göre önemli olan, yetimi güzel yetiştirmek, onun malını da kendi yararına ıslah edip geliştirmektir. Aleyhlerine olmamak şartıyla yetimlerle beraber oturmakta, onların mallarını kendi malına katıp beraber çalıştırmakta bir sakınca yoktur. Ancak elde edilen gelirden masraf çıktıktan sonra paylarına düşeni onlara vermek veya onların hesabına kaydetmek gerekir.

وَأَتُوا الْيَتَامَىٰ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَيْرَ بِالْطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا

*“Yetimlere mallarını verin. Temizi pis olanla (helâli haramla) değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katıp yemeyin. Çünkü bu, büyük bir günahdır.”*⁸

Ayet-i Kerîme’de yetimin malını yemenin haram olduğu bildirilmekte, o malları zayi etmeden yetimin lehine yerli yerince, artırma maksadıyla tasarrufta bulunmanın ise meşru olduğu bildirilmektedir. Yetimler olgunluk çağına ulaşınca artık velilerin onlar üzerindeki himaye hakları sona erer. Bu bakımdan yetim çocuklar büyüdükları zaman mallarının verileceğini düşünerek acele edip, onların mallarını harcamak Allah’ın emrine aykırı davranmak demektir. Bu hususta ayet-i kerimede şöyle buyrulmaktadır:

وَبَدَارًا أَن يَكْبُرُوا وَابْتَلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِن آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا

وَمَن كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَن كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا

*“Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri gözetip deneyin eğer onlarda akılca bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler diye onların mallarını israf ederek çabucak yemeyin. Kim zenginse kaçınınsın, fakir olan da örfe göre yesin.”*⁹

⁸ Nisâ, 4/2.

⁹ Nisâ, 4/6.